

„Studie byla vytvořena za finanční podpory Rady kvality České republiky“

Studie

BEZPEČNÉ DĚTSKÉ HŘIŠTĚ A SPORTOVIŠTĚ – JAK NA TO?

„DESATERO ZÁSAD“

od projektu po provoz hřišť a sportovišť

Zpracovali:

- Zdeňka Houžvičková, Profesionální komora SOTKVO, z.s.
- Ing. Libor Dupal, Kabinet pro standardizaci, o.p.s.

Červenec 2020

A. Záměr a cíle pro budování hřiště či sportoviště

Motto: „Myslíme na přirozený a zdravý rozvoj osobnosti dítěte!“

1. Prvotní prioritou nám je **PODPORA POHYBOVÝCH SCHOPNOSTÍ DĚTÍ v raném věku i v dalším vývoji**

a. Shrnutí

Teze

- Deprivace hry je pro dítě těžkou újmou, nesenou po celý život.
- Výstavba a provoz dětských hřišť, sportovišť, tělocvičen apod. zařízení určených pro děti a mládež (dále též „veřejná zařízení“) jsou nezastupitelným vkladem pro zdravý rozvoj dětí a mládeže.
- Veřejná zařízení nabízejí prostor pro vhodné trávení volného času s využitím pohybových aktivit. Je důležité, aby hřiště byla vysoce stimulujícími místy, která usnadňují hru, rozvoj a učení se všem dětem, včetně dětí s menším postižením a jejich zvláštních potřeb.
- Potřebná míra bezpečnosti a co možná nejvíce volného prostoru pro hru a sport jsou při vytváření herních a sportovních ploch zásadním předpokladem.

Hra je vlastní činností a formou projevu dětí a je nezbytná pro vývoj a pohodu dětí. Děti jsou motivovány ke hře, protože je pro ně zábavná; hra zahrnuje funkce jako vnitřní motivace a rozvíjení instinktů, sebekontroly a zvládnutí výzev. Posiluje rozvíjení pohybových schopností těla a jeho částí.

Veřejná zařízení ve smyslu této studie jsou prostředí speciálně navržena s cílem vytvářet a stimulovat dětskou hru a aktivitu. Je proto důležité, aby hřiště byla vysoce stimulujícími místy, která usnadňují hru, rozvoj a učení všem dětem, včetně dětí s určitým postižením a jejich zvláštními potřebami.

b. Úvod do hry a rozvoje dětí

Vývoj dítěte

Biologické, psychologické a emoční změny, které se vyskytují u lidí od narození do konce adolescence, se vyvíjejí s tím, jak jednotlivec postupuje od závislosti na okolí ke zvětšující se autonomii. Je to nepřetržitý proces s předvídatelnou sekvencí, který však má pro každé dítě jedinečný průběh. Nepostupuje stejnou rychlostí a předchází vývoj ovlivňuje každou následující fázi. K vývojové změně může dojít v důsledku geneticky řízených procesů známých jako zrání nebo v důsledku faktorů prostředí a učení, ale nejčastěji zahrnuje interakci mezi nimi. Může se také projevit v důsledku lidské povahy a naší schopnosti učit se z našeho prostředí.

Jak dítě roste, dokáže konat stále složitější činnosti. Vývoj je ovšem něco jiného než růst. Růst je pouze zvětšování velikosti dítěte. Když mluvíme o normálním vývoji, mluvíme o rozvíjení více dovedností, např.:

- Celkové motorické dovednosti: Ovládání pohybů, které zahrnují celé tělo nebo velké skupiny svalů. Výsledkem jsou velké pohyby a ovládání velkých kloubů.
- Jemné motorické dovednosti: Řízení pohybů, které zahrnují aktivitu v malých/krátkých svalech nebo několika skupinách takových svalů. Výsledkem jsou pokročilejší pohyby a vyžadují vysoký stupeň přesnosti a načasování.
- Jazykové znalosti: Mluvení, používání řeči těla a gest, komunikace a porozumění tomu, co sdělují ostatní.
- Kognitivní dovednosti: Dovednosti související s myšlením, jako je učení, porozumění, řešení problémů, uvažování a paměť.
- Společenské dovednosti: Interakce s ostatními, vztahy s rodinou, přáteli a učiteli, spolupráce a reakce na pocity druhých.

Vývoj motoriky zahrnuje změny ve schopnosti dětí ovládat pohyby svého těla. Změny mohou být kvantitativní, pokud jde o učení nových dovedností, ale také kvalitativní, pokud jde o zlepšení již rozvinutých dovedností. Změny motorického chování probíhají v důsledku praxe a zkušeností. Jsou součástí motorického vývoje a zcela závislé na interakci mezi malým člověkem a prostředím.

c. Hra a její význam

V obecném pohledu a vnímání je hra základní hnací silou lidského přežití. Její přítomnost podporuje osobní pohodu, soudržnost komunity a naplňuje nás optimismem. Otevírá člověku jeho možnosti prozkoumávat hranice možného a přizpůsobit se lépe náročnému a měnícímu se světu. Hra zvyšuje odolnost jedince a jeho schopnost zvládat stres.

Hra začíná radostnou interakcí mezi kojencem a rodičem, pokračuje v raném dětství, školním věku, pubertě, a i v dalším životě; důvěra, optimismus a souznění s vlastním tělem a duší – to jsou pocity přicházející postupně prostřednictvím hry. Je naprosto nezbytné, aby právě děti záhy získávaly hrou zkušenosti ohledně svých schopností a způsobilosti.

Od samého počátku života člověka herní aktivity podmiňují jeho kognitivní, emoční, fyzický a sociální rozvoj. Význam hry je již dávno uznán v článku 31 Úmluvy OSN o právech dítěte, který stanoví právo dítěte na odpočinek a volný čas, na hraní a rekreační aktivity odpovídající věku dítěte a na jeho volné zapojení do vyžití kulturního či tvořivého.

Nedílnou a úžasnou součástí hry je skutečnost, že děti mohou přirozeně zkoumat hranice možného, včetně vyhodnocování a podstupování rizik, což náleží k získávání každé individuální zkušenosti. Tato přirozená hravá zkoumání jsou dětem hodnotnou školou. Hra je proto pro vývoj dítěte nezbytná. Osвобоjuje nás od našich „zafixovaných“ stavů a pomáhá nám tak měnit naše vidění a vnímání světa. Dává nám příležitost růst a rozvíjet se, vidět věci z nových pohledů, rozvíjet vztahy a budovat vzájemnou důvěru.

Během hry může dojít a skutečně dochází ke zranění; to ale neznamená, že dětská hřiště, dvorky či přirozené (přírodní) prostory pro hru jsou ze své podstaty nebezpečné. Důsledkem prostředí s nedostatkem hry a spojených rizik však navozuje stavy, že svět je něco, čeho se člověk má obávat, a značně pak je omezen rozvoj jeho člověčích schopností. Bez hry je ohrožena kapacita jedince ke zvládnání nových výzev.

Člověk je predestinován k tomu, aby si hrál po celý život. Hra je základní součástí života; je to biologický, sociální, kognitivní a emoční nutnost pro všechny lidi po celý jejich život. Hra je základní součástí každé kultury.

Zjednodušeně řečeno, z důvodu negativních důsledků ze silné deprivace hry musí být tato přijata a vnímána jako VEŘEJNÁ ZDRAVOTNÍ NEZBYTNOST; podobně jako je nezbytný třeba spánek. Hra, kromě toho, že je to „jen“ zábava a prováděná pro vlastní potřebu, umožňuje při pečlivějším zkoumání rozdělení do přirozeně řízených schémat; jsou jimi hra těla, socializační hra s jinými osobami či hra s předměty v prostředí.

Hluboký nedostatek (deprivace) hry v raném a středním věku má trvalejší účinky než deprivace v dospělosti. Umělé oddělení práce od hry v západní kultuře a další podobné přístupy, totiž že se hra pro dospělé jeví jako triviální nebo zbytečná, částečně vedlo ke stavům, že dospělý věk člověka je hry prostý.

Děti se hrou přibližují k světu kolem nich; jsou poháněny zvědavostí i potřebou vzrušení. Prostřednictvím hry zkoušejí řešit reálné rizikové situace a objevují, co je bezpečné. Riskování ve hře dětem umožní vyvinout zdravý cit pro rizika, kterým jsou vystavovány.

d. Souhrnný úvod k tématu: Projekt, výstavba, provoz a bezpečnost herních a sportovních zařízení

Výstavba dětských a sportovních zařízení pro děti a mládež je nezastupitelným vkladem pro přirozený rozvoj osobnosti dítěte. Veřejná hřiště nabízejí prostor pro hru a vhodné trávení volného času s využitím pohybových aktivit. Proto je důležité začlenění těchto míst do veřejného prostoru měst a obcí, aby mohly tyto hřiště co nejlépe sloužit dětem a mládeži.

Pohybové aktivity a hry dětí jsou zároveň bohužel také zdrojem rizik a zranění. Podmínky pro bezpečné hry a sportování jsou závislé na mnoha faktorech.

Bezpečné a kvalitní hřiště vyžaduje zapojení všech zainteresovaných, kteří se na realizaci hřiště podílí. A to od projektu, výroby, certifikace zkušebnou, montáže, nezávislé inspekce revizním technikem v oboru herních a sportovních zařízení až po zajištění bezpečného provozu provozovatelem se zajištěním potřebné údržby. Všechny uvedené složky by se měly vzájemně respektovat, neboť každý z nich má v celém procesu své důležité místo.

Česká republika má zavedený přísnější režim uvedení herních prvků pro dětská hřiště na trh, než je tomu v některých jiných státech EU. Přesto je každoročně zaznamenána řada úrazů, a to i vážných, či dokonce fatálních. Důvodem je vždy pochybení v některém článku, které tvoří řetězec od návrhu po provoz.

Mezi stanovené výrobky ve smyslu zákona o technických požadavcích na výrobky (Zákon č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky a o změně a doplnění některých zákonů ve znění pozdějších předpisů) se podle nařízení vlády č. 173/1997 Sb., kterým se stanoví vybrané výrobky k posuzování shody, ve znění pozdějších předpisů řadí „zařízení dětských hřišť“ pod skupinu tzv. prostředků lidové zábavy (zařízení s pohyblivými stanovišti osob, zařízení s omezeně řízeným pohybem osob, zařízení dětských hřišť, zařízení s možností pádu z výšky více než 40 cm, zařízení s možností zvýšené psychické zátěže). Shodu herních prvků před uvedením do provozu musí tedy posoudit a potvrdit vydáním certifikátu autorizovaná osoba (zkušebna). Certifikaci podléhají i další zařízení řazené pod tuto skupinu, např. vodní skluzavky, zařízení pro uživatele kolečkových sportovních potřeb (skateboardingová hřiště) nafukovací herní zařízení a je možné očekávat další.

Za splnění základních požadavků na výrobky se považuje splnění odpovídajících požadavků příslušných českých technických norem, které jsou zaváděny z evropských norem (EN). Podle druhu herních či sportovních zařízení pracujeme s několika desítkami technických norem, což je velmi náročné, a to i z důvodu, že ne všechny normy prochází překladem do českého jazyka. Je třeba znalosti všech i souvisejících norem, neboť se často požadavky explicitně prolínají. Pro dětská hřiště je určena řada ČSN EN 1176.

V řadě případů jsou dětská hřiště budovaná v rámci dotačních titulů EU a jsou i autorská. Pokud dojde k pochybení již v projektu takového hřiště, provozovatele pak čeká obtížný proces nápravy. Profesionální komora SOTKVO provádí mimo jiné i širokou osvětu od roku 2003. Za 17 let své činnosti uspořádala více než 100 seminářů pro provozovatele a spolupracuje i s některými architekty. Všichni, kteří potřebují odbornou konzultaci v rámci návrhu projektu, se mohou na inspektory – revizní techniky SOTKVO obrátit. SOTKVO je lídrem v oblasti bezpečných herních a sportovních zařízení, nezávislé inspekce certifikovaných inspektorů přináší provozovatelům jistotu a zkušenosti otevřou informace, jak postupovat. Je oživením hřiště, pokud návrh vychází i z vhodného zapracování zeleně, atypických prvků, které jsou smyslné a adekvátně reagují na potřeby uživatelů s plynulou návazností na okolní prostředí. I přes respektování požadavků technických norem zůstává velmi široký prostor pro návrhy atypických hřišť. Zkušenosti ukazují, že se lze v návrhu projektu velmi dobře požadavkům norem přizpůsobit. Technické normy totiž chrání uživatele před riziky, která nemohou sami předvídat, ostatní prostor však zůstává pro návrhy projektu otevřený. Nesmíme zapomínat na skutečnost, že i na atypické herní prvky se vztahuje povinnost certifikace autorizovanou osobou (zkušebnou). Jsou některé výjimky, jako „hřiště plná dobrodružství“ s řízeným provozem, řešená speciálním způsobem. Úroveň rizika je však třeba směřovat vždy tak, aby děti nebyly vystaveny riziku nepředvídatelnému, nepřijatelnému, které by mohlo vést k vážnému zranění. Běžná malá rizika jsou pro dítě naopak výchovná, naučí se zvládat různé situace a odhadovat své dovednosti. Typizované herní prvky mají tu výhodu, že prošly určitým vývojem, návrhem odborných designérů např. renomovaných výrobců, materiály těchto výrobků mají řadu výhod oproti přírodním prvkům, například jejich barvy jsou stálé, ošetření proti slunečnímu záření, dřevěné části prošly hloubkovou impregnací, nerezové skluzy mají opatření proti rozpálení sluncem apod. Tedy i z typizovaných výrobků lze sestavit atypické hřiště s moderním designem, vhodným doplněním zeleně a přírodních prvků jako jsou oblé kameny, kmeny stromů, interaktivní prvky apod.

Prototyp herního prvku je tedy posouzen autorizovanou osobou – zkušebnou, která vystaví certifikát typu, tedy certifikát platný pro další typově stejné výrobky s dodržáním veškerých parametrů. Avšak pokud výrobce nedodrží předepsané parametry u dalších výrobků nebo herní

prvek chybně umístí na dětské hřiště (například tak, že se volný prostor u nuceného pohybu kolotoče překrývá s dopadovou plochou jiného herního prvku) či pochybí v montáži (např. namontuje skluzavku výše nad terénem, než je stanoveno, nedodrží předepsané vzdálenosti jednotlivých částí prvků apod.), pak pro provozovatele ztrácí certifikát svůj původní smysl a herní prvek pozbývá souladu s požadavky příslušné ČSN EN.

Proto je pro provozovatele veřejného zařízení v této fázi velmi důležitá revize nezávislou třetí stranou – osobou s odbornou způsobilostí v oboru herních a sportovních zařízení, která přeměří kalibrovanými testovacími sondami herní prvky uvedené do provozu, ověří shodu s požadavky technických norem, aby tak byla zjištěna celková úroveň bezpečnosti; tato osoba (též revizní technik pro herní a sportovní zařízení) následně vystaví provozovateli revizní protokol. Z těchto důvodů je inspekční činnost považována za pilíř prevence a bezpečnosti. Certifikáty typu k herním prvkům na dětské hřiště se, jak je uvedeno výše, nevztahují na prvky po instalaci, která může být (a nezářídka i je) provedena v rozporu s normou.

Pro danou oblast je také zásadní zákon č. 102/2001 Sb., o obecné bezpečnosti výrobků a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o obecné bezpečnosti výrobků), jenž v ČR transponuje evropskou směrnici o obecné bezpečnosti výrobků. Účelem tohoto zákona je zajistit, aby výrobky uváděné na trh nebo do oběhu byly z hlediska bezpečnosti a ochrany zdraví pro spotřebitele bezpečné (v případech, kde neexistuje specifická regulace).

Je proto nutné zaměřit se formou dodržování určitých podmínek na vytváření bezpečného prostředí a provozování zařízení s minimální mírou rizika. Zejména je potřeba se zaměřit na vývoj samoregulativních, preventivních nástrojů pro omezení úrazů dětí a mládeže a podporovat systematicky jejich použití. K tomu byla vydána řada Metodických pokynů jednotlivých resortů (např. MŠMT, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví – SZÚ, Příručka správné praxe pro bezpečný provoz apod.).

Provozovatel zajišťuje bezpečný provoz veřejného zařízení a je za bezpečnost provozu přímo zodpovědný. Provozovatel zabezpečuje provádění inspekcí veřejného zařízení včetně provozovaných herních a sportovních prvků. Pokud je shledáno, že veřejné zařízení není bezpečné, musí být veřejnosti, včetně dětí, přístup zakázán. Pokud jednotlivý herní či sportovní prvek veřejného zařízení není bezpečný, musí být vyřazen z provozu a až do opravy či odstranění nedostatku zabezpečen provozovatelem proti používání.

Herní či sportovní prvek má být instalován bezpečně, ve shodě s pokyny výrobce, s požadavky technických norem a s platnou legislativou (např. stavebními a bezpečnostními předpisy). Může být prokázáno, že při zajištění bezpečnosti prvku bylo postupováno i jiným způsobem, než jakým uvádí technická norma, a sice posouzením rizik; při tomto postupu musí být v souladu se zákonem o obecné bezpečnosti výrobků doloženo, jaká rizika a konkrétní bezpečnostní kritéria jsou výrobcem stanovena a jak bylo zajištěno a doloženo (v procesu zkoušení – posouzení shody) jejich splnění.

Za vlastní provedení instalace a montáže je zodpovědný subjekt, který ji provádí (často to bývá dodavatel či výrobce prvků a celého zařízení). Po převzetí provozovatelem závisí dělení zodpovědností na konkrétních smluvních záručních podmínkách.

Před převzetím zařízení provozovatelem se proto doporučuje na nových veřejných zařízeních, tj. bezprostředně po instalaci herních a sportovních prvků, provést osobou s odbornou způsobilostí v oboru herních a sportovních zařízení prověření shody s odpovídajícími

evropskými normami, popřípadě i posouzení rizik. Provozovatel může prověrku herních a sportovních prvků po instalaci zajistit prostřednictvím osoby s odbornou způsobilostí; tato osoba provádí inspekci na principech nestrannosti a nezávislosti s prokázáním odborné způsobilosti. Zaměření inspekce herních a sportovních prvků po instalaci zahrnuje například prověření úplnosti dokumentace a důsledné provedení inspekce a posouzení možných nedostatků a neshod s normami, např. ve vztahu k instalaci herních a sportovních prvků včetně náležitého proměření testovacími kalibrovanými šablonami.

Aby se předešlo úrazům, je provozovatel povinen zajistit provádění pravidelné inspekce s následnou samostatnou údržbou všech jím spravovaných veřejných zařízení.

Běžná vizuální inspekce (kontrola) umožňuje rozeznat nápadné zdroje nebezpečí, které mohou být způsobeny např. používáním, nešetrným zacházením, vandalismem nebo povětrnostními podmínkami. Běžnou vizuální inspekci provádí provozovatelem pověřená osoba, která je poučená o jejím provádění. O provedení běžných vizuálních inspekcí se vyhotoví jednorázový zápis v provozní dokumentaci, při zjištění závady se zápis provádí vždy. Četnost inspekcí závisí na intenzitě využívání veřejného zařízení; pro některá veřejná zařízení, např. ta, jež jsou vystavena ve vysoké míře vandalismu, může být nezbytná denní prohlídka tohoto typu.

Provozní inspekce je podrobnější kontrolou ověřující funkci a stabilitu zařízení, zvláště z hlediska opotřebení používáním, vlivy počasí apod. Provozní inspekci provádí provozovatelem pověřená osoba, seznámená (proškolená) s charakterem herních či sportovních prvků na daném veřejném zařízení a s povinnostmi jejich údržby. V praxi to může být zaměstnanec provozovatele (s osobní odpovědností) i externí odborný subjekt. Četnost provozních inspekcí závisí na frekvenci užívání daného veřejného zařízení. Interval předepsaný normou bývá obvykle od jednoho do tří měsíců (podle místních podmínek a informací od výrobce/dodavatele herních a sportovních prvků). O provozních inspekcích se vedou vždy písemné záznamy, které musí být archivovány.

Roční nezávislá odborná inspekce je ve smyslu evropských norem „hlavní“ kontrolou, která se provádí za účelem nestranného, odborného posouzení celkové úrovně bezpečnosti veřejného zařízení, zejména jednotlivých herních a sportovních prvků, základů, dopadových ploch a povrchů, zejména na základě ověření shody s příslušnými evropskými normami, např. při posuzování změn úrovně bezpečnosti zařízení plynoucí z provedené montáže, opotřebení v důsledku běžného užívání, provedených oprav, dodatečně vestavěných nebo vyměněných částí, povětrnostních vlivů, známek rozpadu nebo koroze. Při jejím provádění osoba s odbornou způsobilostí v oblasti herních a sportovních zařízení v případě potřeby určí i míru rizika daného zařízení. Teprve na základě provedených inspekcí zajišťuje provozovatel opravy a údržbu.